

Іванна Матковська

мистецтвознавець, стипендіатка програми Міністерства
культури та національної спадщини Республіки
Польща «Gaude Polonia» 2024 року, аспірантка
Львівської національної академії мистецтв

Ivanna Matkovska

Art Historian, Scholarship Holder of the Program
of the Minister of Culture and National Heritage
of Poland “Gaude Polonia” in 2024, PhD
Student of Lviv National Academy of Artse-mail: ivanna_novakivska@ukr.net | orcid.org/0000-0001-7941-051X

Олекса Новаківський: вплив навчання в Краківській школі мистецтв на формування митця

Oleksa Novakivskyi: The Influence of His Studies at the Krakow School of Arts on the Development of the Artist

Анотація. Проаналізовано вплив навчання і мистецького середовища Краківської школи та академії мистецтв на формування живописної манери й творчість краківського періоду (1892–1913) Олекси Новаківського (1872–1935) — видатного українського митця-імпресіоніста, символіста, експресіоніста, графіка та педагога. Визначено роль професорів-імпресіоністів Я. Станіславського і Л. Вичуковського та символістів Я. Мальчевського, С. Виспянського, Ю. Мегоффера, В. Тетмаєра у становленні творчого світогляду митця. Показано, що стиль О. Новаківського формувався в умовах загальноєвропейських стилістичних трансформацій — переходу від реалізму, академізму й натуралізму до модерного мистецтва, зосередженого на національній ідентичності та фольклорних джерелах.

Встановлено, що навчання О. Новаківського в Краківській школі та академії мистецтв (1892–1904) стало ключовим етапом професійного зростання та мистецької освіти художника: ґрунтовної систематичної академічної науки рисунку і малярства, знайомства з сучасними тенденціями світового мистецтва: імпресіонізмом, символізмом та експресіонізмом. Доведено, що цей досвід визначально вплинув на формування авторської живописної манери та подальшу творчість митця як у Кракові (1892–1913), так і у Львові (1913–1935). О. Новаківський творив власну малярську візію світу, в якій зображав універсальні духовні цінності людства, поєднуючи сучасні тенденції європейського мистецтва з власним трактуванням образів української народної культури та іконопису.

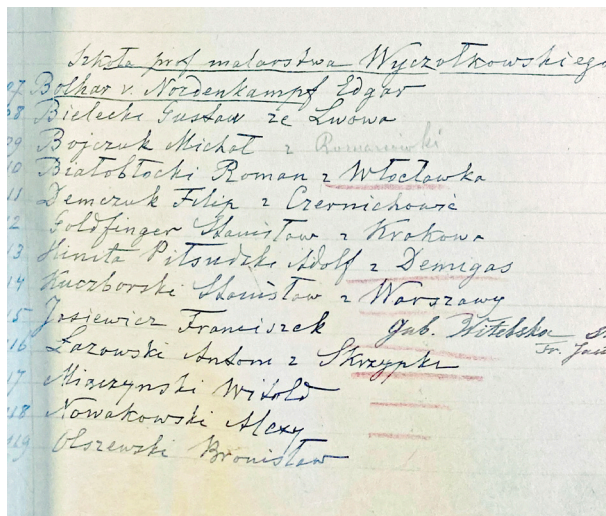
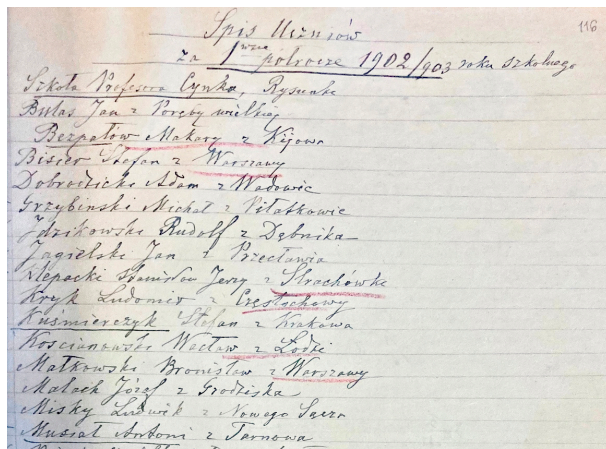
З'ясовано, що в 1902/1903 н. р. у школі малярства професора Л. Вичуковського разом із О. Новаківським (№ 118 у «Списку учнів Краківської академії мистецтв») навчалися Михайло Бойчук (№ 109), Михайло Жук (№ 131) та Казимир Сіхульський (№ 126). Визначено, що протягом 1900–1913-х рр. у с. Могила митець створив низку оригінальних експресивних (зокрема «Автопортрет», «Перед сповіддю», «Захід сонця в лісі») та символічних композицій (зокрема «Пробудження», «Визволення» («Втрачені надії»), «Коляда», «Моя Муза», «Хлопець з фіалкою», «Серце Ісуса»), у багатьох з яких зобразив свою музу — Маріанну Розалію Пальмовську.

Ключові слова: Олекса Новаківський, Краківська школа та академія мистецтв, освіта, вплив на формування манери і творчість митця.

Постать Олекси Новаківського (14 березня 1872 р., Ободівка — 29 серпня 1935 р., Львів) посідає ключове місце в історії українського модерного мистецтва завдяки синтезу імпресіоністичних, символістських та експресіоністичних засад, що сформували його індивідуальну художню мову. Протягом навчання в Кракові (1892–1904) та творчого життя у двох мистецьких осередках — Кракові (1892–1913) та Львові (1913–1935), куди він переїхав на запрошення Митрополита Андрея Шептицького, художник виробив індивідуальну візію світу. У своїй творчості О. Новаківський прагнув універсальності, втілюючи у символічних й узагальнених образах

світ ідей та духовні цінності людства, поєднуючи модерні європейські течії з власним осмисленням української іконописної традиції.

Митець формувався та працював у період змін у культурі і мистецтві Європи, для якого характерним був відхід від реалізму, академізму, позитивізму та натуралізму в бік сучасного мистецтва, коли «виставки імпресіоністів у Франції з 1874 р. проклали шлях цьому напрямкові, свої позиції утверджував бельгійський символізм, формувався напрямок експресіонізму в творах Годлера, Мунка, Енсора». На зламі XIX–XX ст. у мистецтві з'являлися тенденції, що заперечували попередні досягнення. Стиль,



Іл. 1. Список учнів Краківської академії мистецтв у 1902/1903 н. р. у школі малярства професора Л. Вичуковського. Олекса Новаківський (№ 118), Михайло Бойчук (№ 109), Михайло Жук (№ 131), Казимир Сіхульський (№ 126) і Ян Талага (№ 128). З архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

який виник, називали «L'Art Nouveau», «Style Modern», а характерною рисою часу був розвиток науки та національних течій у мистецтві [1, с. 6–19].

Переоцінка цінностей і зміна підходів до культурно-мистецьких явищ у тогочасному суспільстві значною мірою були зумовлені інтелектуальними пошуками німецьких філософів-ірраціоналістів. Ідеї А. Шопенгауера (1788–1860) і Ф. Ніцше (1844–1900) про несвідоме, песимізм, нігілізм, містицизм і феноменологію сприяли формуванню нової духовно-культурної парадигми. Важливу роль відіграли також концепції занепаду західної цивілізації німецького філософа культури та історії О. Шпенглера (1880–1936), розроблені у праці «Присмерк Європи» [2, с. 6–9].

Наприкінці XIX — на початку XX ст. Краківська школа та академія образотворчих мистецтв (Szkoła i Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie) активно інтегрувалася в загальноєвропейський мистецький процес, що створило сприятливе середовище для формування

молодих митців. Навчання О. Новаківського в цьому мистецькому закладі (1892–1904) стало визначальним етапом його професійного становлення: він здобув ґрунтовну академічну освіту в галузі рисунку та малярства і водночас опанував сучасні художні напрями: імпресіонізм, символізм та експресіонізм. Знайомство з актуальними тенденціями світового мистецтва відбувалося через лекції та творчість його вчителів — провідних польських митців, імпресіоністів Я. Станіславського та Л. Вичулковського, а також символістів Я. Мальчевського, С. Виспянського, Ю. Мегоффера й В. Тетмаєра, які свого часу також були вихованцями закладу. Саме під впливом цього мистецького середовища та навчальної традиції *alma mater* О. Новаківський виробив власну художню стилістику й сформував індивідуальну візію світу, що визначила подальший розвиток його творчості.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що О. Новаківський провів у Кракові двадцять років (1892–1913), з яких дванадцять — у стінах Краківської школи та академії образотворчих мистецтв (1892–1904), станом на сьогодні немає наукових досліджень, присвячених аналізу впливу його навчання та мистецького середовища *alma mater* на формування творчої індивідуальності, живописної манери та загалом — на творчість художника краківського періоду.

Тому **метою** цієї статті є дослідження впливу навчання та мистецького середовища Краківської школи та академії образотворчих мистецтв (1892–1904) на формування особистості, живописної манери й творчість краківського періоду Олексі Новаківського. Аналіз ґрунтується на архівних матеріалах і мистецтвознавчому опрацюванні вибраних творів художника, створених у Кракові в 1892–1913 рр.

Завданнями дослідження є:

1. Введення до наукового обігу окремих архівних документів 1890–1900-х рр.:

— «Списків учнів Краківської школи та академії образотворчих мистецтв» («Spisów uczniów c. k. Szkoły i Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie») 1892/1893–1898/1899 н. р. та 1902/1903 н. р.,

— «Протоколів засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв» («Protokółów posiedzenia Dyrekcji i Grona Profesorów c. k. Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie»), зокрема документів:

1) від 22 липня 1898 р. — про нагородження
О. Новаківського срібною медаллю;

2) від 18 липня 1899 р. — про нагородження
О. Новаківського срібною медаллю;

3) за травень і липень 1900 р. — про відзначення О. Новаківського у школі живопису професора А. Вичуковського золотою медаллю, О. Куриласа — срібною, а також про призначення конкурсної грошової нагороди Новаківському, Куриласові, Зьомкові;

4) від 15 жовтня 1898 р. про призначення О. Новаківському «Стипендії для бідних» («Stypendium dla ubogich»);

— «Посвідчення бідності» («Świadectwo ubóstwa»), виданого О. Новаківському 8 листопада 1898 р., з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові — та наукове опрацювання на основі документів та літератури впливу освіти на формування і творчість митця.

2. Проведення мистецтвознавчих досліджень вибраних творів О. Новаківського краківського періоду 1892–1913 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти навчання О. Новаківського у Кракові висвітлено:

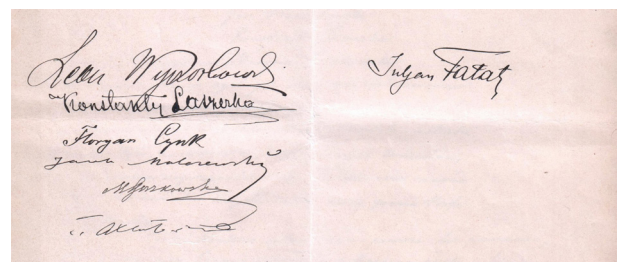
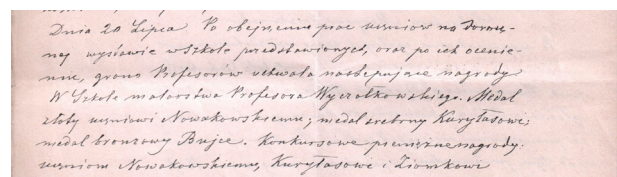
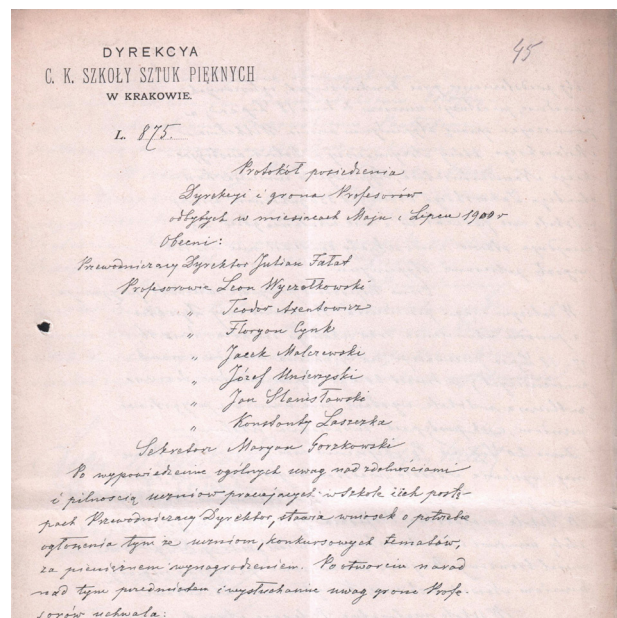
— у короткій біографії «Новаківський Олекса» у виданні 1905 р. «Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie 1854–1904: pięćdziesiąt lat działalności dla ojczystej sztuki»: «В 1892 р. завдяки старанням Янкової Гелени Бжозовської та Фелікса Собанського вступив до Краківської школи мистецтв за директора Яна Матейки. По перерві продовжив навчання під керівництвом проф. Леона Вичулковського за директора Юліана Фалата до 1900 року, в якому отримав золоту медаль за праці» [3, с. 197–198];

— у статті 1921 р. В. Козицького у газеті «Słowo Polskie», який вважав, що: «О. Новаківський є в повній мірі визначним талантом, свіжим, буйним, насправду з Божої ласки. Як говорять про те його праці — свій талант він розвинув в Краківській академії мистецтв. Матейко, Станіславський, Вичулковський, Мегоффер були його вчителями. Отримані від них імпульси його видатна мистецька індивідуальність перетворила на відмінні цінності, поступово доходячи до реалізації власної мистецької візії світу, основними елементами якої є ампліфікація реальних форм, символіка і надзвичайна сила кольору, наповнена музичними цінностями» [4, с. 3–4];

— у статтях в «Альманаху українського студентського життя в Кракові» 1931 р. випускника Краківської академії мистецтв Д. Горняткевича «Українці в Краківській Академії Мистецтв», який підкреслює «величезні заслуги Новаківського для українського малярства» і «найвидатніші досягнення під час навчання в Академії, яку закінчив з золотою медаллю» [5, с. 37–42], та Б. Лепкого «Гарно було...», який зауважує, що «Новаківський своєю збірною виставкою в Кракові здивував і своїх і чужих» [6, 11–17];

— у вступній статті В. Хмурого до видання 1931 р. «О. Новаківський», де автор французькою мовою зазначає, що: «Новаківський [...] завершивши навчання в Кракові за часів імпресіоністів та символістів (Мальчевського, Виспянського, Мегоффера і Станіславського), довгий час жив в селі Могила під Краковом, присвячуючи себе стилістичним етюдам. Саме тут пройшов перший період його творчості, для якого характерне прагнення подолати академічні впливи за допомогою стилістичних етюдів, а пізніше мовою оригінальної символіки його жанрових етюдів, портретів» [7, с. 37];

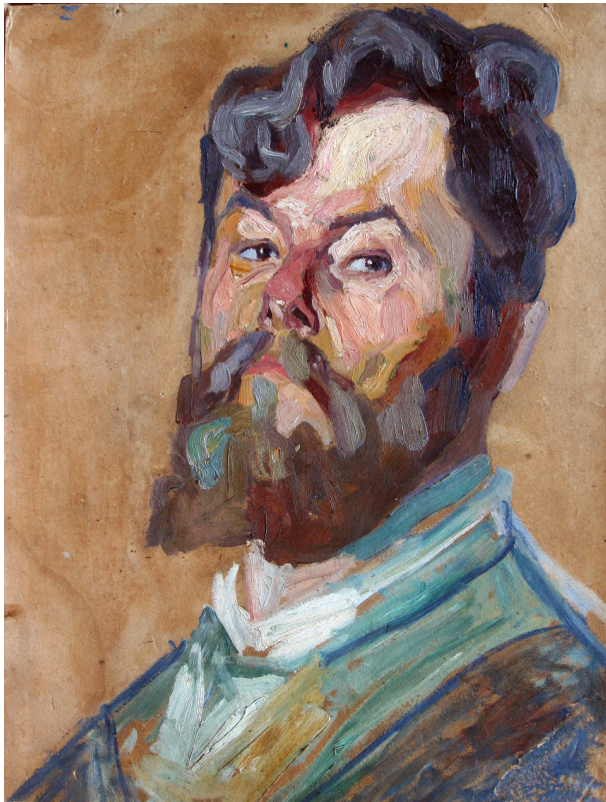
— у монографії В. Залозецького «Олекса Новаківський» 1934 р., який вважає, що в часі навчання в Кракові



Іл. 2. Протокол засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв за травень і липень 1900 р. про нагородження у школі малярства професора Л. Вичулковського О. Новаківського золотою медаллю, О. Куриласа — срібною, а також призначення конкурсної грошової нагороди — Новаківському, Куриласові, Зьомкові. З архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

мистець «захоплювався натуралізмом, який перейшов в імпресіонізм», і малюванням відтінків природи в пелері та що з «часу натуралістичного реалізму походять пейзажі Новаківського *Розтопи на весну, При млині, Весняний пейзаж, Стругання патикив, При заході сонця, Дівчина при вікні, фігуральні композиції Материнське щастя і Визволення та портрети Перша сповідь, Моя Муза, Пробудження*» [8, с. 10, 13–18].

У двох томах видання «Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie» за роки «1816–1895» [9, с. 253] і «1895–1939» [10, с. 355] містяться лише короткі записи і дати щодо навчання Олекси Новаківського (Alexyego, Aleksy'ego Nowakowskiego) в Краківській школі та академії мистецтв у 1892–1904 рр. У біографічній публікації «Nowakiwski (Nowakowski) Ołeksza (Alexy,



Іл. 3. Олекса Новаківський. «Автопортрет», 1910-ті рр.

Aleksander)» у виданні «Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, zmarłych przed 1966 r. Malarze, rzeźbiarze, graficy» інформацію про навчання подано на основі монографії В. Залозецького «Олекса Новаківський» і «Materiałów do dziejów ASP», а цінні ними є кілька джерел та інформація про виставки митця [11, с. 164–166].

Варто згадати публікації про митця:

— М. Голубця в літературно-науковому виданні «Ілюстрована Україна» 1914 р. [12, с. 110–111], газеті «Шляхи» 1916 р. [13] та виданні «Галицьке малярство» 1926 р. [14, 41–47];

— Я. Клечинського 1932 р. у «Kurjerze Warszawskim», який вважає, що «попри те, що митець вивчав культуру Заходу, особливо Парижа, і в його рисунку можна знайти вплив Виспянського, а в концепціях постатей — відлуння Матейка і Мальчевського, однак всі впливи його талант перетворив на нові цінності. Діапазон творчості Новаківського дуже широкий. Від реалізму постатей до шалених пейзажів, які оптично палають серед звивистих ліній, які, можливо, походять від Мунка і Ван Гога. Рисунок митця [...] надзвичайно виразний, синтетичний, спонтанний, може найбільше показує його силу...» [15, с. 15–16];

— В. Ковальчука в «Przewodniku Tow. Sztuk Pięknych w Warszawie» 1932 р., який називає О. Новаківського «нестримним віртуозом барв, який [...] вирізбив лінію свого рисунку, що її впізнати серед тисяч. Складає конструкції [...] щоб перетворити їх у символ.

В композиціях сміливо шаліє потоками кольорів, вичаровує візії потойбічних світів» [16, с. 9–18];

— Я. Кіліан Станіславської в «Kurjerze Literacko-Naukowym», на думку якої, «мистецтво Новаківського, попри вплив Виспянського, Матейка і Мегоффера, є визначним та самобутнім явищем в історії українського мистецтва. Кольором і темпераментом не подібний до нікого», а «імпресіонізм Новаківського — то конгломерат стилів: фантастичний алегоризм і романтизм, героїчний монументалізм, драматизм. Чисту імпресію бачимо тільки в пейзажах митця. Твори Новаківського пульсують. Характерна для митця плинна лінія входить в суб'єкт і об'єкт, заплутаний, викривлений і спотворений контур вводить нас в емоційний стан зворушення» [17, с. 1];

— К. Курилюка у «Tygodniku ilustrowanym», який у 1935 р. стверджував, що «відомий український митець О. Новаківський — це цікавий і визначний приклад впливу польської культури як представниці західноєвропейської культури на культуру русько-українську, яка має в собі багато східновізантійських рис [...] Краків був тим середовищем, в якому Новаківський познайомився з європейським і польським мистецтвом. Рік він перебував під впливом Матейка, по смерті якого в Академії відбулась мистецька революція і впровадження імпресіонізму та Новаківський брав участь у його розвитку. Краківські вчителі та друзі молодого художника формують його мистецьку особистість. Він знайомиться з культурною спадщиною Кракова, відвідує всі музеї [...] Його імпресіонізм поступово переходить в своєрідний експресіонізм, який поєднується з оригінальним символізмом та алегоризмом (відчутний вплив Мальчевського і Виспянського). Церковно-релігійні зацікавлення провадять його до іконографії, в якій він шукає джерел мистецького натхнення. Однак від початку сутністю і основним елементом малярства Новаківського є колір, шалене поєднання кольорів — багатих, вражаючих, повних сили і динаміки» [18, с. 813–814].

Виклад основного матеріалу. Початок краківського періоду творчої біографії Олекси Новаківського позначений вступом до Краківської школи мистецтв у 1892 р. [19, 9, с. 253], коли заклад ще очолював Ян Матейко — патріарх польського історичного малярства. Архівні документи свідчать, що вже з другого півріччя 1893/1894 навчального року митець на короткий час перервав студії [20], але згодом поновив їх у першому півріччі 1895/1896 н. р. на відділі рисунку під керівництвом Юзефа Уніжицького, вже в період директорства Юліана Фалата [21; 10, с. 355].

За керівництва Яна Матейка (1873–1893) навчальна програма в Краківській школі мистецтв була вибудована за послідовним, академічно чітким принципом. Перший і другий курси передбачали опанування рисунку з антиків: на першому курсі його викладав Флоріан Цинк, а на другому — Ізидор Яблонський. Третій курс був присвячений рисунку з натури під керівництвом

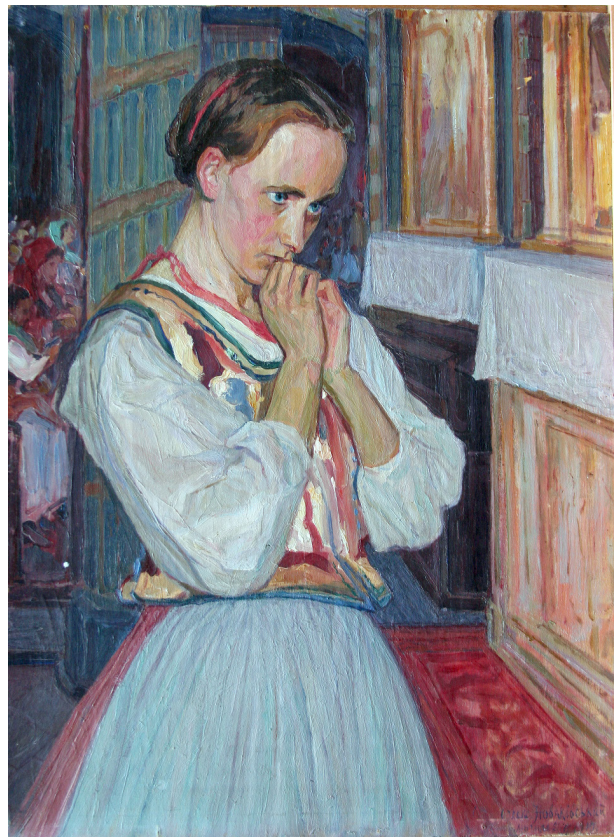
Владислава Луцкевича, четвертий — живописові з натури, який вів Юзеф Уніжицький. На п'ятому і шостому курсах студенти вивчали живопис із натури та академічний акт у класі Леопольда Леффлера. Важливим елементом освіти були виїзди студентів на пленери, які спочатку організовував Владислав Луцкевич — видатний педагог та історик мистецтв, а потім Ян Станіславський та ін. [9, с. 23–26; 126–131].

Мистецьке оточення О. Новаківського, включно з українськими студентами, спілкування, спільні лекції, коректи, виїзди на пленери, участь у конкурсах та щорічних виставках Школи наприкінці навчального року (переглядах) також впливали на розвиток і формування особистості митця.

Цікаво, що, згідно зі «Списком учнів Краківської школи мистецтв» за перше півріччя 1892/1893 н. р. з архіву Краківської АМ, у той самий час, коли Олекса Новаківський (№ 12) навчався на першому відділі рисунку, на композиційному відділі студіювали Володимир Тетмаєр (№ 56), Юзеф Мегоффер (№ 57) та Станіслав Виспянський (№ 58) [22]. Ці дані підтверджуються їхніми біографіями в «Materiałach do dziejów ASP w Krakowie: 1816–1895»: «Тетмаєр Пшерва В. 1875/76 — перший [...] 1885/86 — четвертий. Композиційний відділ — 1889/90 [...] 1892/93, 1893/94, 1894/95» [9, с. 273]; «Мегоффер Ю.: 1887/88 — другий, [...] 1890/91 — четвертий. Композиційний відділ — 1892/93, 1893/94. [...]» [9, с. 248–249]; «Виспянський С. 1884/85 — перший, учень надзв. [...] Композиційний відділ — 1892/93, 1894/95» [9, с. 281]. Отже, вже в Краківській школі мистецтв О. Новаківський міг познайомитися з цими студентами — видатними художниками-символістами «Młodej Polski», а також побачити в alma mater їхні символічні твори, які інспірували його до власних пошуків.

На основі «Списків учнів Краківської школи мистецтв» вдалося встановити й прізвища однокласників О. Новаківського. Наприклад, у 1892/1893 н. р. разом із ним на першому відділі рисунків навчалися: Савин Абрисовський із Петликовиць, Ян Буковський із Борщович, Францішек Гейман із Кракова, Казимир Гануш — «надзв. учень», Войцех Хмура з Томашова, Цезар Якубовський з Аксанака, Мечислав Клечевський із Кракова, Хрісто Кутев із Шибки, Фелікс Лабершек — «надзв. учень», Сотер Малаховський Юкса з Болонова, Ігнацій Протасевич із Ярославля — «надзв. учень», Адам Сеткович із Кракова [почергово №№ 1–14 у «Списку учнів»] [22].

Після призначення в 1895 р. на посаду директора вже згаданого Юліана Фалата — випускника Краківської школи мистецтв, а також Політехнік Мюнхена, Цюриха і Рима — в навчальному закладі розпочалася масштабна реформа. Нею передбачалася «реорганізація та зміна художньої та педагогічної програми», спрямована на «розвиток творчої особистості студентів»,



Іл. 4. Олекса Новаківський. «Перед сповіддю», 1910-ті рр.

упровадження засад «культу чистого мистецтва, свободи та академічної автономії, а також здобуття технічних знань». Новий статут Краківської школи мистецтв від 30 жовтня 1896 р. структурував навчання на три відділи: 1) школу рисунку; 2) школу живопису; 3) школу скульптури [10, с. 10, 46, 106].

Великий вплив на навчальний процес студентів і різноманітність стилістик та технік, з якими вони могли ознайомитися, мало запрошення в 1895–1909 рр. Ю. Фалатом на посади професорів Школи її випускників — вихованців Я. Матейка, видатних польських митців Л. Вичулковського, Я. Станіславського, С. Виспянського, Я. Мальчевського та Ю. Мегоффера. Вони продовжили свою освіту в академіях мистецтв Європи (Л. Вичулковський — у Варшаві і Мюнхені, С. Виспянський і Я. Станіславський — в Парижі, Я. Мальчевський — Мюнхені і Парижі, Ю. Мегоффер — у Відні, Мюнхені і Парижі), що позначилося як на їхній творчості, так і на лекційних курсах. Оновлена і розширена програма навчання передбачала такі теми: пейзаж, оголена натура, портрет, натюрморт, композиція, пленер, інтер'єр сільської хати. Поширенню «культу пейзажу і фольклору» сприяла школа професора Я. Станіславського та мистецьке об'єднання «Sztuka» (засноване в 1897 р. викладачами Краківської школи), що впливало на впровадження змін у навчання та відхід від історичного малярства, романтизму, академізму в сторону жанрового живопису, портрету, пейзажу [10, с. 19–23].



Іл. 5. Олекса Новаківський. «Захід сонця в лісі», 1910 р.

Згідно зі «Списком учнів Краківської школи мистецтв» за перше півріччя 1895/1896 н. р. Олекса Новаківський (№ 40) після перерви розпочав навчання на відділі рисунку в школі професора Юзефа Уніжицького і відвідував заняття разом із такими одногрупниками: Ян Буковський із Борщович, Маріан Чеконський із Жабинець, Казимир Гануш, Войцех Хмура з Томашова, Міхал Краус із Борині, Кароль Костка з Перемишля, Фелікс Конецький із Варшави, Францішек Любенський із Лодзя, Болеслав Лещинський зі Збаража, Василь Петровський із Розношинець, Францішек Рембертовський із Кракова, Ришард Радванський із Варшави, Мечислав Воленський Гертріх зі Львова, Францішек Зайховський зі Львова [почергово №№ 31–45 у «Списку учнів»]. Водночас Осип Курилас із Щирця (№ 21), Володимир Дунаєвський із Дунайки (№ 14) навчались у школі рисунку професора Ф. Цинка; Іван Труш із Висоцька (№ 36) був учнем школи малярства професора Л. Вичулковського [23], а Модест Сосенко із Порогів (№ 33) розпочав науку в школі професора Я. Мальчевського [24].

На відділі малярства Краківської школи мистецтв О. Новаківський навчався на курсі професора Л. Вичулковського в 1898/99–1900/1901 рр., а згодом продовжив студії у 1901–1904 рр. у того ж вчителя уже в реорганізованій Краківській академії мистецтв [25, с. 153–167]. Підтвердження цієї інформації знаходимо у «Списку учнів Краківської школи мистецтв» за перше півріччя 1898/1899 н. р., де вказано, що митець (№ 72) розпочав свої студії в школі професора Л. Вичулковського. Разом із ним майстерність вдосконалювали Зигмунт Бадовський, Ян Буковський із Борщович, Альфонс Карпінський, Владислав Ковалевський, Станіслав Камоцький із Варшави, Францішек Штайнер із Кракова, Войцех Вайс із Леорди, Вільгельм Вахтель зі Львова, Анджей Зарицький із Кракова [почергово №№ 67–76], а з другого півріччя — й Осип

Курилас із Щирця (№ 51) та Володимир Дунаєвський із Дунайки (№ 49) [26].

Після реорганізації Краківської школи 5 грудня 1900 р. у Краківську академію мистецтв (КАМ) замість двох давніх шкіл — рисунку і малярства — було впроваджено п'ять паралельних: Л. Вичулковського, Я. Станіславського, Т. Аксентовича, Я. Мальчевського і С. Виспянського, які передбачали вивчення як рисунку, так і малярства [10, с. 48].

На нашу думку, цікавим і важливим відкриттям для історії українського мистецтва є встановлення інформації про те, що у школі професора Л. Вичулковського разом з Олексою Новаківським (№ 118) навчались Михайло Бойчук із Романівки (№ 109), Михайло Жук із Києва (№ 131), Казимир Сіхульський зі Львова (№ 126) та Ян Талага із Перемишля (№ 128), що зазначено у «Списку учнів Краківської академії мистецтв» за перше півріччя 1902/1903 н. р. з архіву КАМ [27] (іл. 1).

Проте в Кракові О. Новаківський спілкувався не тільки з українськими митцями, з якими разом здобував освіту: Іваном Трушем (навчався: 1891–1897), Осипом Куриласом (1895–1900), Модестом Сосенком (1896–1900), Іваном Бурачеком (1896–1903), Михайлом Бойчуком (1899–1904), Михайлом Жуком (1900–1903) та ін. [28, с. 42–44]. Про його контакти з українським середовищем Кракова та краківським товариством «Просвіта» можна дізнатися зі статті «Гарно було...» [6, с. 11–17] в «Альманаху українського студентського життя в Кракові» авторства Богдана Ленкого — викладача української мови та літератури в Ягеллонському університеті (1899–1914), професора цього університету (1925–1939), співзасновника і діяча «Слов'янського клубу» у Кракові (в 1901) та віцепрезидента краківського товариства «Просвіта», чия квартира в Кракові стала місцем зустрічей значної групи українських творців, зокрема В. Стефаника, О. Новаківського, О. Куриласа, М. Бойчука, М. Жука.

Треба зауважити, що наука в Кракові була платною, і після того як Гелена з Грохольських Янова Бжозовська перестала виділяти стипендію на студії О. Новаківського, митець жив дуже скромно. З «Посвідчення бідності», виданого йому 8 листопада 1898 р. парафіяльною канцелярією костелу св. Флоріана на Клепарові у Кракові як учневі Краківської школи мистецтв, довідуємось, що він як «син бідних батьків не має коштів, необхідних для навчання у обраному ним фаху», і «заслугує на підтримку» [29]. Відповідно до протоколу засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв від 15 жовтня 1898 р., О. Новаківському було призначено «Стипендію для бідних» [30]. Обидва документи зберігаються в архіві КАМ.

Талант О. Новаківського і його творчі праці високо оцінювали директор Краківської школи мистецтв Ю. Фалат та професори закладу, зокрема, Я. Станіславський, Ю. Уніжицький, Л. Вичулковський та ін. Як свідчать

протоколи засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв, упродовж навчання митець здобув низку медалей і конкурсних відзнак — «за рисунки виконані протягом року» і «з нагоди відкриття та за твори, виставлені на Щорічній виставці робіт учнів». «Директор і гроно професорів після перегляду робіт» ухвалили нагородити:

1) 22 липня 1898 р. — у школі рисунку професора Ю. Уніжицького за його поданням — срібною медаллю О. Новаківського [31];

2) 18 липня 1899 р. — у школі малярства професора Л. Вичулковського за його поданням срібними медалями — О. Новаківського та О. Куриласа [32];

3) 1900 р. — у школі малярства професора Л. Вичулковського золотою медаллю — О. Новаківського, срібною медаллю — О. Куриласа. За перемогу у композиційному конкурсі Новаківському, Куриласові, Зьомкові призначили грошові нагороди. На тогорічній виставці презентували твори з «конкурсу виконання на пам'ять анатомічної фігури в профіль в русі» та «пленеру учнів у Броніцях під керівництвом проф. Я. Станіславського» [33].

Протоколи містять підписи директора Ю. Фалата та професорів Ю. Уніжицького, Л. Вичулковського, Т. Аксентовича, Ф. Цинка, К. Ляшки, Я. Мальчевського і секретаря М. Гожковського (іл. 2).

До 1890-х років належить погрудний реалістичний «Автопортрет» О. Новаківського, виконаний у стриманих сіро-оливкових тонах. Митець зображує себе молодим, енергійним, впевненим у собі чоловіком у піджаку; обличчя з ретельно підстриженим каштановим волоссям, короткою коричневою бородою і вусами подане у три чверті ліворуч на однотонному тлі. Внутрішню зосередженість та силу характеру підкреслює уважний погляд карих очей.

Після закінчення навчання в Краківській академії мистецтв О. Новаківський оселився у с. Могила під Краковом, де познайомився зі своєю музою і майбутньою дружиною Маріанною Розалією Пальмовською (Marianna Rozalia Palmowska, 1 червня 1888 р. — 12 квітня 1925 р.), яка була на шістнадцять років молодша за нього. Вона стала улюбленою моделлю митця, а її образ постає в десятках ескізів, живописних і графічних творів О. Новаківського, зокрема, в символічних творах «Пробудження», «Перед сповіддю», «Визволення» («Втрачені надії»), «Коляда», «Моя Муза». 12 квітня 2025 р. виповнилося сто років від дня її смерті [34, с. 3].

Вплив творчості вчителів О. Новаківського — професорів Краківської школи та академії мистецтв, імпресіоністів Я. Станіславського та Л. Вичулковського — на формування його творчої манери та живопис краківського періоду

У 1900–1910-х рр. у с. Могила постала низка імпресіоністичних олійних ескізів і пейзажів О. Новаківського, зокрема «Ряст первоцвіт», «Квіти з лугів», «Зима», «Іній», «Квіти при заході сонця», «Буря надвигає»,



Іл. 6. Олекса Новаківський. «Визволення» («Втрачені надії»), 1903–1908-ті рр.

«Квітник з городу моєї Нуськи», «Весна у селі Могила», у яких митець за допомогою характерних широких мазків, кольорових плям і гри світла й тіні передав захоплення природою в околицях Кракова. У цих ранніх працях особливо відчутний вплив творчої манери його вчителя — імпресіоніста Яна Станіславського, чії картини, наприклад, «Будяки», «Диван» (зберігаються у Національному музеї в Кракові), «Подільський пейзаж», «Сад з квітучою яблунею», «Замок у Тинці», «Дніпро під Києвом» (нині в колекції Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького) О. Новаківський міг бачити під час щорічних виїздів на пленери або на виставках.

Так, в олійному ескізі митця «Ряст первоцвіт», підписаному «Могила 23 березня 1905», чітко простежуються імпресіоністичні інтонації — світло-коричневу землю вкривають перші весняні світло-зелені листки і великі рожеві квіти первоцвіту, чий контраст надає кольорам ще більшої виразності. Дослідження «стосунки плям кольору до штабів на снігу», згідно з написом, автор демонструє в ескізі «Зима» 1907 р. Тут на тлі бузкового горизонту, над яким ледве проглядає тьмяне сонце, з білим снігом контрастують чорно-коричневі вигнуті лінії стовбурів дерев, підкреслюючи чисту взаємодію форми й кольору. Подібний прийом бачимо і в ескізі «Іній» («2 грудня 908»): вечірній зимовий пейзаж з обтяженими снігом чорними гілками дерев на краю лісу, колорит якого витриманий у сірих та чорно-білих тонах із легкими крапленнями помаранчевого та фіолетового. Фрагмент ніжного зеленого літнього квітучого «килим», «зітканого» з трав і білих польових квітів, над якими кружляють метелики, показано в олійному ескізі «Квіти з лугів» («Могила 17 липня 1910»). Близький за метою і «Шкіц до композиції городу з квітником моєї Нуськи» («Могила 1910»), що складається з ритмічних хвилястих ліній різних відтінків зеленого — від насичених темних до легко-зелених плям, якими художник умовно зобразив зелень із крапленнями червоних, помаранчевих

та жовтих квітів у саду. Квітник трансформується і переходить у схематичний пейзаж полів, позначених плямами коричневого та зелено-білого кольору, який замикають схематично зображені дерева. У творі «Весна у селі Могила» художник знову фіксує мінливий момент: безлисті дерева і жовто-зелений город подекуди зі смугами ще не розталого снігу на тлі барвистих плям блакитного неба і білих сільських будинків із червоними дахами.

О. Новаківський також неодноразово відвідував рідне село Ободівку, звідки привіз кілька ескізів та жанрових сцен в імпресіоністичній манері, про що свідчать авторські написи на роботах. В «Українському ярмарку» художник широкими мазками зобразив характерну жанрову сцену з народного побуту: на передньому плані — господар біля воза, тоді як за ним вирує натовп ярмарку, поданий узагальненими плямами світлих і темно-коричневих тонів. Інший фрагмент сільського життя показано в ескізі «Коні. Відпочинок»: біля дерев'яного воза спокійно пасуться два коні, їхні силуети змодельовано контрастними плямами чорного, темно-синього та коричневого кольорів.

До власних творчих пошуків О. Новаківського надихали також манера і тематика картин іншого його вчителя — Леона Вичуковського, вихованця художника-реаліста В. Герсона, а потім — Я. Матейка. На формування його стилю вплинуло й захоплення японським мистецтвом, яке проявилось посиленням символічного змісту і кольорової гами полотен.

Вплив картин Л. Вичуковського, зокрема «Гуралька. Сільська дівчина в жовтій хустці» (1900, Замок на Вавелі), «Копання буряків» (1893, Національний музей у Кракові) та інших робіт, створених на землях Наддніпрянщини, простежується в роботах О. Новаківського краківського періоду: «Жінка з дитиною» («Могила 9 липня 1903»), «Світло» («Могила 9 квітня 1906»), «Коло джерела», «Копання городу», «Емансипантка» («Краків 23 червня 1909 Гаврилова»), «Портрет Маріанни Розалії в жовтій хустці на рожевому тлі» («Al. Nowakowski Mogiła 7 травня 908»).

Експресіонізм Олекси Новаківського краківського періоду

Бажаючи вийти за межі техніки та манери своїх вчителів, О. Новаківський переосмислював отримані від них знання у власній творчій практиці. Упродовж 1900–1910-х рр. у с. Могила він створив ескізи, пейзажі, жанрові сцени, портрети, картини на релігійну та символічну тематику, у яких поступово виробляв авторський стиль. Художник активно застосовував елементи експресіонізму — деформація форми, ламані криві лінії, сильний контраст або дисонанс кольорів і форм — у таких роботах краківського періоду, як «Автопортрет», «Перед сповіддю», «Захід сонця в лісі», «Жінка з дитиною» та ін.

В експресивному «Автопортреті» бачимо зрілого сорокарічного чоловіка. Митець зобразив своє обличчя з високим чолом en face, моделюючи його структуру

грубими мазками білого, рожевого та жовтого кольорів із сірими та зеленими тіннями на тлі незамальованого картону. Водночас експресії творові додають контраст шкіри обличчя з розкосими карими очима, розкуйовдженим сіро-чорним волоссям і бородою та зелений із мідними відтінками колір маринарки, які концентрують увагу на обличчі митця, підкреслюючи його виразність (іл. 3).

Свою музу Маріанну Розалію Пальмовську художник представив у композиції «Перед сповіддю» («Новаківський. Могила 21 лютого 1910»). Дівчина, обернена на три чверті до глядача, зображена зі складеними в молитві на грудях руками в інтер'єрі храму с. Могила. На її обличчі та високому чолі читаються хвилювання, внутрішня зосередженість і духовний пошук — ці риси надають образів стриманої, але відчутної експресії. Напругу твору підсилюють контрасти кольорів святкового народного одягу жінки: біла сорочка, блакитна спідниця, вишивана кольорова камізька та червоні коралі. На тлі в інтер'єрі церкви видно опрацьований кольоровими плямами натовп (іл. 4).

Експресивне світобачення митця особливо передає твір «Захід сонця в лісі» («Могила 3 листопада 910»), в якому він використовує деформовані лінії та контрастні барвисті плями, щоб відтворити враження від лісу в околицях Кракова: серед фіолетово-сірих викривлених стовбурів дерев і кольорових плям зелені трави звисається лісова стежка, а сонце, яке ховається за деревами, «заливає» все теплим помаранчевим світлом (іл. 5).

Контрастом і зіставленням яскравих плям народного вбрання О. Новаківський моделює експресивну композицію «Жінка з дитиною» («Могила 18 липня 909»). Мати, яка тримає на колінах і обіймає свою дитину, є центральною фігурою, а на них дивляться дві сусідки: одна сидить поруч, інша — стоїть за парканом. Художник протиставляє блакитне вбрання дитини з барвистим одягом матері: білою блузкою, жовтою камізькою, чорною квічастою хусткою і рожевою спідницею. Натомість блакитні спідниці сусідок відтіняють центральну групу, підсилюючи її виразність і водночас контрастуючи з червоними та рожевими блузками жінок на фоні зелені дерев і трав та блакиті неба.

Символічні твори Олекси Новаківського краківського періоду

У першому десятилітті ХХ ст. у с. Могила О. Новаківський створив низку оригінальних, символічних робіт із використанням образів, кольорів і мотивів з українських ікон, поєднаних із сучасними йому досягненнями європейського живопису. Символічні ідеї художник втілював у таких роботах, як «Визволення» («Втрачені надії»), «Пробудження», «Моя Муза», «Хлопець з фіалкою» («Портрет Р. Гогульського»), «Серце Ісуса» та ін.

Інтерес О. Новаківського до символізму міг зміцнитися, зокрема й, під впливом творів і виставок художників «Młodej Polski» — учнів, а згодом професорів Краківської школи та академії образотворчих мистецтв:

символістів Я. Мальчевського (який, за словами В. Залозецького, «морально підтримував митця під час навчання»), С. Виспянського (про вплив творчості якого на роботи О. Новаківського згадує Я. Гординський у публікації «Виспянський і Україна» 1935 р. [35, с. 109–130]), Ю. Мегоффера та В. Тетмаєра.

У композиції «Визволення» («Втрачені надії») символічний зміст підсилює ікона Богородиці з Дитям у візантійському стилі в верхній частині образу. Декороване рослинним орнаментом ясно-кремове тло твору нагадує золочений «левкас» українських ікон. Центром композиції та джерелом її експресивної сили є емоції та переживання Олекси Новаківського та його коханої Маріанни Розалії в народному вбранні. Маріанна Розалія в розпачі схилилася над блакитною труною, ховаючи почервоніле від сліз обличчя — вся її постать виражає біль втрати. Обличчя Олекси, оточене чорними пасмами волосся та бороди, розгорнуте до глядача — однією рукою він тримається за кут труни, а другою підпирає голову, занурений у роздуми та водночас звернений до нас. Один із зошитів художника містить його коментар до композиції, датуючи її 1903–1908 рр.: «Жінка прощається зі своїм минулим і прокидається до нового життя» (іл. 6).

У с. Могила митець працював також над картиною «Коляда» (1907–1910), в якій зобразив вписані в трикутник фігури трьох жінок у святковому народному вбранні, які співають колядку. У центрі композиції стоїть Маріанна Розалія в зеленій хустці, зображена на тлі вікна з зимовим пейзажем, сонячні промені та відблиски, що падають на її обличчя, надають усій сцені легкості та світла. З обох боків до неї нахилилися дві молоді дівчини, які тримають перед нею співник, виразно акцентуючи центр композиції. Святковий настрій підкреслюють білі сорочки та кольорові, багато вишиті камізієлки жінок, червоні намиста та стрічки (іл. 7).

Цикл «Пробудження» розкриває одну із ключових символічних тем у творчості О. Новаківського, виражену через образ його коханої Маріанни Розалії. Перша робота з цього циклу, створена у с. Могила в 1910-х рр., зображає молоду дівчину в білій сорочці з босими ногами, яка, пробуджуючись від сну, потирає очі. Символічний зміст підсилено іконами Ісуса Христа, який благословляє, та Матері Божої з Дитятком у верхній частині композиції. Святі, як і дівчина, одягнені в білі сорочки та представлені на сріблястому тлі, яке нагадує срібні оклади українських народних ікон. Верхню і нижню частини образу композиційно розмежовують дерев'яні балки хреста. Невинний рух дівчинки — потягування — створює вертикальний імпульс, що візуально підносить її постать над земними клопотами та щоденним буттям. До цієї теми художник постійно повертався в 1920–1930 рр. (іл. 8).

Олекса Новаківський презентував свої твори на численних виставках у Кракові, а знайомство з творчістю краківських художників розширювало його мистецький



Іл. 7. Олекса Новаківський. «Коляда», 1907–1910-ті рр.

кругозір. Роботи художника мали велику популярність, зокрема, на ювілейній виставці «Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych» 1904 р. [36], а також на «Wystawie wrzeź śniowej» 1911 р. у Палаці мистецтв у Кракові. У рамках останньої було організовано великі збірні виставки творів О. Новаківського та В. Тетмаєра. Рецензент «Kraковского miesięcznika artystycznego» зазначав: «Значним зацікавленням громадськості відзначалась збірна виставка творів колориста Олекси Новаківського. До канцелярії TPSP приходили численні відвідувачі з запитанням про ціну його творів і відступали перед цінами тих переважно невеликих картин (близько 3 дм), які коштували від 300 К. до 6000 К.» [37, с. 93–94]. На цій виставці також експонували свої роботи Я. Мальчевський, Т. Аксентович, С. Чайковський, С. Філіпкевич, С. Галка, Т. Гротт, В. Вайс та ін. [38, с. 106]. Того ж року твір О. Новаківського «Серце Ісуса» здобув перемогу у конкурсі на вітварний образ на першій виставці польського церковного мистецтва ім. Петра Скарги в Кракові [39, с. 2].

У 1913 р. на запрошення Митрополита Андрея Шептицького Олекса Новаківський переїхав до Львова разом із дружиною Маріанною Розалією. Сім'я оселилася навпроти собору св. Юра у колишній віллі Яна Стики, викупленій Митрополитом Андреем для потреб Національного музею. Тут подружжя виховувало двох синів — Ярослава (4 січня 1920 р. — 21 травня 1982 р.) і Ждана (15 червня 1922 р. — 12 січня 1993 р.). У цьому ж будинку митець облаштував свою майстерню та впродовж 1923–1935 рр. провадив мистецьку школу, у якій навчалося близько ста учнів.

Висновки. Проведено наукове дослідження та встановлено визначальне значення впливу навчання в Краківській школі та академії образотворчих мистецтв (1892–1904) і мистецького середовища alma mater на формування особистості, становлення власної художньої



Іл. 8. Олекса Новаківський. «Пробудження», 1910-ті рр.

манери та творчість краківського періоду (1892–1913) Олекси Новаківського (1872–1935). Особливу роль відіграла творчість його викладачів — польських художників-імпресіоністів професорів Я. Станіславського та Л. Вичулковського, а також символістів — Я. Мальчевського, С. Виспянського, Ю. Мегоффера та В. Тетмаера. З'ясовано, що саме у Кракові, де митець навчався протягом дванадцяти років і понад двадцять років жив та творив, сформувалася його унікальна малярська візія — як імпресіоніста, символіста, експресіоніста, графіка та педагога.

1. До наукового обігу введено інформацію з:

— «Списків учнів Краківської школи та академії образотворчих мистецтв» («Spisów uczniów s.k. Szkoły i Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie») у 1892/1893, 1895/1896, 1896/1897 та 1898/1899 н. р. та 1902/1903 н. р. з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові;

— «Протоколів засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв» («Protokołów posiedzenia Dyrekcji i Główna Profesorów s. k. Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie»), зокрема документів: 1) від 22 липня 1898 р. — про нагородження О. Новаківського срібною медаллю; 2) від 18 липня 1899 р. — про нагородження

О. Новаківського срібною медаллю; 3) за травень і липень 1900 р. — про відзначення О. Новаківського у школі живопису професора Л. Вичулковського золотою медаллю, О. Куриласа — срібною, а також про призначення конкурсної грошової нагороди Новаківському, Куриласові, Зьомкові; 4) від 15 жовтня 1898 р. про призначення О. Новаківському «Стипендії для бідних» («Stypendium dla uboższych»); а також «Посвідчення бідності» («Świadectwo ubóstwa»), виданого О. Новаківському 8 листопада 1898 р., з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

2. З'ясовано, що у період навчання Олекси Новаківського (№ 12 у «Списку учнів») на першому відділі рисунків, на композиційному відділі Краківської школи мистецтв студіювали Володимир Тетмаер (№ 56), Юзеф Мегоффер (№ 57), Станіслав Виспянський (№ 58) — згідно зі «Списком учнів Краківської школи образотворчих мистецтв» за перше півріччя 1892/1893 н. р. з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові. Отже, вже тоді О. Новаківський міг особисто познайомитися з цими студентами — художниками-символістами «Młodej Polski», а також побачити в alma mater їхні твори, які надихали митця до пошуків.

3. На основі «Списків учнів Краківської школи та академії образотворчих мистецтв» за 1892/1893–1903/1904 рр. з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові частково реконструйовано студентське середовище навчального закладу, яке також впливало на творчий розвиток митця; встановлено список учнів, в тому числі українців, які разом з О. Новаківським навчалися у 1892/1893 н. р. на першому відділі рисунку, у 1895/1896 н. р. — у школі рисунку професора Ю. Уніжицького, у 1898/1899 н. р. — у школі живопису професора Л. Вичулковського.

4. Встановлено, що 1902/1903 н. р. у Краківській академії мистецтв у школі малярства професора Л. Вичулковського разом з Олексою Новаківським (№ 118) навчалися Михайло Бойчук (№ 109), Михайло Жук (№ 131), Казимир Сіхульський (№ 126) — згідно зі «Списком учнів Краківської академії мистецтв» з архіву Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

5. На основі мистецтвознавчих досліджень вибраних творів О. Новаківського краківського періоду, створених ним у 1900–1913-х рр. у с. Могила:

— встановлено, що митець під впливом творів його вчителя професора Я. Станіславського у 1900–1910-х рр. створив десятки імпресіоністичних олійних ескізів і пейзажів (зокрема «Ряст первоцвіт», «Квіти з лугів», «Зима», «Квіти при заході сонця», «Буря надвигає», «Квітник з городу моєї Нуськи», «Весна у селі Могила»);

— простежено вплив тематики полотен іншого його вчителя — професора Л. Вичулковського (зокрема «Гуралька. Сільська дівчина в жовтій хустці», «Рибалка з сіттю», «Копання буряків») у портретах та жанрових композиціях О. Новаківського 1900–1910-х рр. (таких

як «Портрет Маріанни Розалії в жовтій хустці на рожевому тлі», «Коло джерела», «Копання городу», «Світло», «Емансипантка» — портрет Гаврилової);

— досліджено, що, бажаючи вийти за межі техніки та манери своїх вчителів, О. Новаківський в 1900–1913-х рр. у с. Могила в пошуках власної образної мови експериментував при створенні ескізів, пейзажів, жанрових сцен, портретів, картин на релігійну та символічну тематику, у яких часто зображав свою музу Маріанну Розалію Пальмовську:

а) використовував у роботах 1910-х рр. *елементи експресіонізму* — деформацію форм, ламані криві лінії, контраст або дисонанс кольорів і форм (зокрема

«Автопортрет», «Перед сповіддю», «Коляда», «Захід сонця в лісі», «Жінка з дитиною»);

б) при створенні низки *символічних композицій*, інспірованих творами і виставками учнів, а згодом — професорів Краківської школи та академії мистецтв, символістів Я. Мальчевського, С. Виспянського, Ю. Мегоффера та В. Тетмаєра, митець звертався до образів, кольорів і мотивів з українських ікон, поєднуючи їх із досягненнями європейського живопису (наприклад, «Визволення» («Втрачені надії»), «Пробудження», «Моя Муза», «Хлопець з фіалкою» («Портрет Р. Гогульського»), «Серце Ісуса»).

Література

1. Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1895–1939/Opracowali Dutkiewicz J. E., Jeleniewska-Ślesieńska J., Ślesieński W. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1969. S. 6–19.
2. Krzysztofowicz-Kozakowska S. Sztuka Młodej Polski. Kraków, 1999. S. 6–9.
3. Nowakowski Aleksy // Spis artystów polskich, których prace wystawiono w Towarzystwie Przyjaciół sztuk pięknych od 1854 do 1904 r. włącznie, opatrzonego wzmiankami biograficznymi i portretami // Świątekowski E. Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie 1854–1904. Pięćdziesiąt lat działalności dla ojczyzny sztuki. Kraków, 1905. S. 197–198.
4. Kozicki W. Życie Sztuki we Lwowie (Dokończenie) // Słowo Polskie. 1921. № 218. 17 maja. S. 3–4.
5. Горняткевич Д. Українці в Краківській Академії Мистецтв // Альманах українського студентського життя в Кракові/ред. кол.: Ничай В., Бажанський М., Салук Я., Красник І. Краків, 1931. С. 37–42.
6. Лепкий Б. Гарно було... // Альманах українського студентського життя в Кракові // ред. кол.: Ничай В., Бажанський М., Салук Я., Красник І. Краків, 1931. С. 11–17.
7. Хмурий В. О. Новаківський // Українське малярство. Харків: Рух, 1931. С. 37.
8. Залозецький В. Олекса Новаківський: Монографія. Львів: Накладом Укр. Тов. Прихильників Мистецтва; Друк. Наукового товариства ім. Шевченка, 1934. С. 10, 13–18.
9. Nowakowski Aleksy // Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1816–1895/Red. Dutkiewicz J. Opracowali Jeleniewska-Ślesieńska J., Ślesieński W., Załuski A. Wrocław, 1959. S. 253.
10. Nowakowski Alexy // Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1895–1939/Opracowali Dutkiewicz J. E., Jeleniewska-Ślesieńska J., Ślesieński W. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1969. S. 355.
11. Bał I. Nowakowski Ołeksy // Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, zmarłych przed 1966 r. Malarze, rzeźbiarze, graficy. Tom VI N-PC/Red. Mikocka-Rachubowa K., Biernacka M. Warszawa, 1998. S. 164–166.
12. Голубець М. Олекса Новаківський: силуетка // Ілюстрована Україна. 1914. № 7. С. 110–111.
13. Голубець М. Олекса Новаківський // Шляхи. 1916. № 15–16.
14. Голубець М. Галицьке малярство. Львів, 1926. С. 41–47.
15. Kleczyński J. Z „Zachęty”. Ołeksy Nowakowski. Stefan Mrózewski // Kurjer Warszawski. 1932. № 127. 8 maja. S. 15–16.
16. Kowalczyk W. Ołeksy Nowakowski // Przewodnik Tow. Sztuk Pięknych w Warszawie. 1932. № 74. S. 9–18.
17. Kilian Stanisławska J. Twórczość Aleksandra Nowakowskiego // Kurjer Literacko-Naukowy. 1935. № 39. 28 września. S. 1.
18. Kuryluk K. Aleksander Nowakowski // Tygodnik ilustrowany. 1935. № 41. 13 października. S. 813–814 (20–21).
19. Свідоцтво О. Новаківського за I і II півріччя 1892/1893 н. р. та I півріччя 1893/1894 н. р. про навчання на відділі рисунку у Школі образотворчих мистецтв у Кракові (Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie) за підписом Флоріана Цинка // Книга свідоцтв 1877/88–1895/96. KS 5. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
20. Свідоцтво О. Новаківського за II півріччя 1893/1894 н. р. зі Школи образотворчих мистецтв у Кракові // Книга свідоцтв 1877/88–1895/96. KS 5. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
21. Свідоцтво О. Новаківського за I півріччя 1895/1896 н. р. зі Школи образотворчих мистецтв у Кракові // Книга свідоцтв 1895/96–1900/01. KS 6. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
22. Список учнів Школи образотворчих мистецтв у Кракові (Szkoly Sztuk Pięknych w Krakowie) у I півріччі 1892/1893 н. р. // Книга свідоцтв 1877/1888–1895/1896. KS 5. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.
23. Список учнів Школи образотворчих мистецтв у Кракові у I півріччі 1895/1896 н. р. // Книга свідоцтв 1895/96–1900/01. KS 6. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
24. Список учнів Школи образотворчих мистецтв у Кракові у II півріччі 1896/1897 н. р. // Книга свідоцтв 1895/96–1900/01. KS 6. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
25. Матковська І. Олекса Новаківський: невідомі сторінки навчання і життя з архівних матеріалів Краківської академії мистецтв // Художня культура. Актуальні проблеми. 2023. № 19(1). С. 153–167.
26. Список учнів Школи образотворчих мистецтв у Кракові у I і II півріччі 1898/1899 н. р. // Книга свідоцтв 1895/96–1900/01. KS 6. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
27. Список учнів Академії образотворчих мистецтв у Кракові у I півріччі 1902/1903 н. р. // Книга свідоцтв 1901/02–1904/05. KS 7. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.
28. Горняткевич Д. Спис українців, студентів Академії Мистецтв

у Кракові в хронологічному порядку // Альманах українського студентського життя в Кракові/ред. кол.: Ничай В., Бажанський М., Салук Я., Красник І. Краків, 1931. С. 42–44.

29. Посвідчення бідності О. Новаківського як учня Школи образотворчих мистецтв у Кракові від 8 листопада 1898 р. // В220. Т. 2. Архів Академії мистецтв ім. Яна Матейка у Кракові.

30. Протокол засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв від 15 жовтня 1898 р. про призначення О. Новаківському «Стипендії для бідних» // А174. Л 709. Архів академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

31. Протокол засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв від 22 липня 1898 р. про нагородження срібною медаллю Новаківського // А174. Л 688. Архів академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

32. Протокол засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв від 18 липня 1899 р. про нагородження в Школі проф. Вичуковського срібною медаллю Новаківського та Куриласа // А174. Л 805. Архів академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

33. Протокол засідання дирекції та професорського складу Краківської школи мистецтв від травня і липня 1900 р. про нагородження

в Школі проф. Вичуковського золотою медаллю — Новаківського, срібною медаллю — Куриласа і призначення грошової нагороди в зв'язку з перемогою в композиційному конкурсі — Новаківському, Куриласові, Зьомкові // 174. Л 875. Архів академії мистецтв ім. Яна Матейка в Кракові.

34. Марія Анна Новаківська. Некролог // Діло. 1925. № 34. 16 квітня. С. 3.

35. Гординський Я. Станіслав Виспянський і Україна // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. 155. Львів, 1935. С. 109–130.

36. Katalog wystawy jubileuszowej Towarzystwa Przyj. Sztuk Pięknych / [okł. i winiety w tekście wykonał Eug. Dąbrowa]. Kraków: [s.n.], 1904 ([Kraków]: Druk. „Czasu” pod zarz. A. Świerzyńskiego). [15] k.: pl., rys.

37. L. Wystawa wrześniowa w Pałacu Sztuk Pięknych w Krakowie // Krakowski miesięcznik artystyczny. 1911. № 8. 1 października. S. 93–94.

38. Polskie życie artystyczne w latach 1890–1914/Red. A. Wojciechowski. Wrocław-Warszawa-Kraków. 1967. S. 106.

39. Konkurs na obraz ołtarzowy Serca Jezusa na I Wystawie polskiej sztuki kościelnej // Nowa Reforma. 1912. № 12. 10 stycznia. S. 2.

References

Bal, I. (1998). Nowakiwski Oleksa [Oleksa Novakivskyi]. In K. Mikocka-Rachubowa & M. Biernacka (Eds.), *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, zmarłych przed 1966 r. Malarze, rzeźbiarze, graficy. Tom VI N-PC* [Dictionary of Polish and foreign artists active in Poland and deceased before 1966. Painters, sculptors, and graphic artists. Volume VI N-PC] (pp. 164–166). Warszawa [in Polish].

Dutkiewicz, J. E., Jeleniewska-Ślesieńska, J., & Ślesieński, W. (1969). *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1895–1939* [Materials for the history of the Academy of Fine Arts in Kraków: 1895–1939] (pp. 6–19). Wrocław–Warszawa–Kraków [in Polish].

Hordynskyi, Ya. (1935). Stanislav Wyspianskyi i Ukraina [Stanislav Wyspiański and Ukraine]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka*, Vol. 155, 109–130. Lviv [in Ukrainian].

Horniatkevych, D. (1931a). Ukraintsi v Krakivskii Akademii Mystetstv [Ukrainians at the Kraków Academy of Arts]. In V. Nychai, M. Bazhanskyi, Ya. Saluk, & I. Krasnyk (Eds.), *Almanakh ukrainskoho studentskoho zhyttia v Krakovi* [Almanac of Ukrainian student life in Kraków] (pp. 37–42). Krakiv [in Ukrainian].

Horniatkevych, D. (1931b). Spys ukraintshiv, studentiv Akademii Mystetstv u Krakovi v khronolohichnomu poriadku [List

of Ukrainians, students of the Academy of Arts in Kraków in chronological order]. In V. Nychai, M. Bazhanskyi, Ya. Saluk, & I. Krasnyk (Eds.), *Almanakh ukrainskoho studentskoho zhyttia v Krakovi* [Almanac of Ukrainian student life in Kraków] (pp. 42–44). Krakiv [in Ukrainian].

Holubets, M. (1914). Oleksa Novakivskyi: sylvetka [Oleksa Novakivskyi: A silhouette]. *Iliustrovana Ukraina*, 7, 110–111 [in Ukrainian].

Holubets, M. (1916). Oleksa Novakivskyi [Oleksa Novakivskyi]. *Shliakhy*, 15–16 [in Ukrainian].

Holubets, M. (1926). *Halytske maliarstvo* [Galician painting] (pp. 41–47). Lviv [in Ukrainian].

Khmyry, V. (1931). *Ukrainske maliarstvo. O. Novakivskyi* [Ukrainian fine art. O. Novakivskyi]. Rukh [in Ukrainian].

Kilian Stanisławska, J. (1935, September 28). Twórczość Aleksandra Nowakowskiego [The work of Aleksander Nowakowski]. *Kurjer Literacko-Naukowy*, 39, 1 [in Polish].

Kleczyński, J. (1932, May 8). Z „Zachęty”. Oleksa Nowakowski. Stefan Mrózewski [From “Zachęta”. Oleksa Nowakowski. Stefan Mrózewski]. *Kurjer Warszawski*, 127, 15–16 [in Polish].

Konkurs na obraz ołtarzowy Serca Jezusa na I. Wystawie polskiej sztuki kościelnej (1912, January 10). [Competition for the altarpiece

- of the Sacred Heart of Jesus at the 1st Exhibition of Polish Church Art]. *Nowa Reforma*, 12, 2 [in Polish].
- Kowalczyk, W. (1932). Oleksa Nowakowski [Oleksa Nowakowski]. *Przewodnik Tow. Sztuk Pięknych w Warszawie*, 74, 9–18 [in Polish].
- Krzysztofowicz-Kozakowska, S. (1999). *Sztuka Młodej Polski* [Art of Young Poland] (pp. 6–9). Kraków [in Polish].
- Kuryluk, K. (1935, October 13). Aleksander Nowakowski [Aleksander Nowakowski]. *Tygodnik ilustrowany*, 41, 813–814 (20–21) [in Polish].
- L. (1911, October 1). Wystawa wrześnieowa w Pałacu Sztuk Pięknych w Krakowie [September art exhibition in the Palace of Fine Arts in Kraków]. *Krakowski miesięcznik artystyczny*, 8, 93–94 [in Polish].
- Lepkyi, B. (1931). Harno bulo... [It was good...]. In V. Nychai, M. Bazhanskyi, Ya. Saluk, & I. Krasnyk (Eds.), *Almanakh ukrainskoho studentskoho zhyttia v Krakovi* [Almanac of Ukrainian student life in Kraków] (pp. 11–17). Krakiv [in Ukrainian].
- Mariia Anna Novakivska: Nekroloh. (1925, April 16). [Mariia Anna Novakivska: An Obituary]. *Dilo*, 34, 3 [in Ukrainian].
- Matkovska, I. (2023). Oleksa Novakivskyi: nevidomi storinky navchannia i zhyttia z arkhivnykh materialiv Krakivskoi akademii mystetstv [Oleksa Novakivskyi: Unknown pages of study and life from the archival materials of the Kraków Academy of Arts]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy*, 19(1), 153–167 [in Ukrainian].
- Nowakowski Aleksy. (1905). [Oleksa Novakivskyi]. In E. Swieykowsski (Ed.), *Spis artystów polskich, których prace wystawiono w Towarzystwie Przyjaciół sztuk pięknych od 1854 do 1904 r. włącznie, opatrzone wzmiankami biograficznymi i portretami. Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie 1854–1904: pięćdziesiąt lat działalności dla ojczystej sztuki* [List of Polish artists whose works were exhibited at the Society of Friends of Fine Arts from 1854 to 1904, provided with biographical notes and portraits. Memorial of the Society of Friends of Fine Arts in Kraków 1854–1904: fifty years of activity for native art] (pp. 197–198). nakł. Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie [in Polish].
- Nowakowski Aleksy. (1959). [Novakivskyi Oleksa]. In J. E. Dutkiewicz, J. Jeleniewska-Ślesieńska, W. Ślesieński, & A. Zaluski (Eds.), *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1816–1895* [Materials for the history of the Academy of Fine Arts in Kraków: 1816–1895] (p. 253). Wrocław [in Polish].
- Nowakowski Alexy. (1969). [Novakivskyi Oleksa]. In J. E. Dutkiewicz, J. Jeleniewska-Ślesieńska, & W. Ślesieński (Eds.), *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie: 1895–1939* [Materials for the history of the Academy of Fine Arts in Kraków: 1895–1939] (p. 355). Wrocław–Warszawa–Kraków [in Polish].
- Nowakowski Aleksy. (1921, May 17). Życie Sztuki we Lwowie (Dokończenie) [Art Life in Lviv (Conclusion)]. *Słowo Polskie*, 218, 3–4 [in Polish].
- Posvidchennia bidnosti O. Novakivskoho yak uchnia Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi vid 8 lystopada 1898 r. (1898, November 8). [Certificate of poverty of O. Novakivskyi as a student of the School of Fine Arts in Kraków from November 8, 1898]. B220, t. 2. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Matejka u Krakovi [in Polish].
- Protokol zasidannia dyreksii ta profesorskoho skladu Krakivskoi shkoly mystetstv vid 22 lypnia 1898 r. pro nahorodzhennia sribnoiu medalliu Novakivskoho (1898, July 22). [Minutes of the meeting of the management and faculty of the Kraków School of Arts from July 22, 1898, on awarding Novakivskyi with a silver medal]. A174. L 688. Arkhiv akademii mystetstv im. Yana Matejka v Krakovi [in Polish].
- Protokol zasidannia dyreksii ta profesorskoho skladu Krakivskoi shkoly mystetstv vid 15 zhovtnia 1898 r. pro pryznachennia O. Novakivskomu „Stypendii dla bidnykh”. (1898, October 15). [Minutes of the meeting of the management and faculty of the Kraków School of Arts from October 15, 1898, on the appointment of the “Stipend for the Poor” to O. Novakivskyi]. A174. L 709. Arkhiv akademii mystetstv im. Yana Matejka v Krakovi [in Polish].
- Protokol zasidannia dyreksii ta profesorskoho skladu Krakivskoi shkoly mystetstv vid 18 lypnia 1899 r. pro nahorodzhennia v Shkoli prof. Vychulkovskoho sribnoiu medalliu Novakivskoho ta Kurylasa. (1899, July 18). [Minutes of the meeting of the management and faculty of the Kraków School of Arts from July 18, 1899, on awarding Novakivskyi and Kurylas with a silver medal in the school of prof. Wyczółkowski]. A174. L 805. Arkhiv akademii mystetstv im. Yana Matejka v Krakovi [in Polish].

Protokol zasidannia dyrektzii ta profesorskoho skladu Krakivskoi shkoly mystetstv z travnia i lypnia 1900 r. pro nahorodzhenniam v Shkoli prof. Vychulkovskoho zolotoiu medalliu — Novakivskoho, sribnoiu medalliu — Kurylasa i pryznachennia hroshovoi nahorody v zviazku z peremohoiu v kompozytsiinomu konkursi — Novakivskomu, Kurylasovi, Zomkovi. (1900, May & July). [Minutes of the meeting of the management and faculty of the Kraków School of Arts from May and July 1900, on awarding Novakivskyi with a gold medal, Kurylas with a silver medal in the school of prof. Wyczółkowski and appointing a cash prize with the victory in the composition competition — to Novakivsky, Kurylas, Zomkov]. 174, L 875. Arkhiv akademii mystetstv im. Yana Mateika v Krakovi [in Polish].

Spisok uchniv Akademii obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi u I pivrichchi 1902/1903 r. (1902). [List of students of the Academy of Fine Arts in Kraków in the first semester of 1902/1903]. *Knyha svidotstv 1901/02–1904/05*. KS 7. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Spisok uchniv Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi u I pivrichchi 1892/1893 r. (1892). [List of students of the School of Fine Arts in Kraków in the first semester of 1892/1893]. *Knyha svidotstv 1877/1888–1895/1896*. KS 5. Arkhiv Akademii Mystetstv im. Yana Mateika v Krakovi [in Polish].

Spisok uchniv Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi u I pivrichchi 1895/1896 r. (1895). [List of students of the School of Fine Arts in Kraków in the first semester of 1895/1896]. *Knyha svidotstv 1895/96–1900/01*. KS 6. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Spisok uchniv Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi u I i II pivrichchi 1898/1899 r. (1898). [List of students of the School of Fine Arts in Kraków in the first and second semesters of 1898/1899]. *Knyha svidotstv 1895/96–1900/01*. KS 6. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Spisok uchniv Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi u II pivrichchi 1896/1897 r. (1897). [List of students of the School of Fine Arts

in Kraków in the second semester of 1896/1897]. *Knyha svidotstv 1895/96–1900/01*. KS 6. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Świerzyński, A. (Ed.). (1904). *Katalog wystawy jubileuszowej Towarzystwa Przyj. Sztuk Pięknych* [Catalog of the Jubilee Exhibition of the Society of Friends of Fine Arts]. „Czas” [in Polish].

Svidotstva O. Novakivskoho za I i II pivrichchia 1892/1893 n. r. ta I pivrichchia 1893/1894 n. r. pro navchannia na viddili rysunku u Shkoli obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi (Szko-le Sztuk Pięknych w Krakowie) za pidpysom Florian Tsynka. (n.d.). [Certificates of O. Novakivskyi for the I and II semesters of 1892/1893 academic year and I semester of 1893/1894 academic year on study for teaching drawing at the School of Visual Arts in Krakow (School of Fine Arts in Kraków) under the supervision of Florian Tsynek]. *Knyha svidotstv 1877/88–1895/96*. KS 5. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Svidotstvo O. Novakivskoho za II pivrichchia 1893/1894 n. r. z Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi. (n.d.). [Certificate of O. Novakivskyi for the II semester of 1893/1894 academic year from the School of Fine Arts in Kraków]. *Knyha svidotstv 1877/88–1895/96*. KS 5. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Svidotstvo O. Novakivskoho za II pivrichchia 1893/1894 n. r. z Shkoly obrazotvorchykh mystetstv u Krakovi. (n.d.). [Certificate of O. Novakivskyi for the II semester of 1893/1894 academic year from the School of Fine Arts in Kraków]. *Knyha svidotstv 1877/88–1895/96*. KS 5. Arkhiv Akademii mystetstv im. Yana Mateika u Krakovi [in Polish].

Wojciechowski, A. (1967). *Polskie życie artystyczne w latach 1890–1914* [Polish artistic life in the years 1890–1914] (p. 106). Wrocław–Warszawa–Kraków [in Polish].

Zalozetskyi, V. (1934). *Oleksa Novakivskyi* [Oleksa Novakivskyi] (pp. 10, 13–18). Nakladom Ukr. Tov. Prykhylnykyv Mystetstva; Druk. Naukovoho tovarystva im. Shevchenka [in Ukrainian].

Matkovska I.

Oleksa Novakivskyi: The Influence of His Studies at the Krakow School of Arts on the Development of the Artist

Abstract. This article examines the influence of the education and artistic milieu of the Krakow School and Academy of Arts (1892–1904) on the formation of Oleksa Novakivskyi's (1872–1935) painterly style and creative outlook during his Krakow period (1892–1913). Particular attention is given to the role of leading professors — Impressionists J. Stanisławski and L. Wyczółkowski, and Symbolists J. Malczewski, S. Wyspiański, J. Mehoffer, and W. Tetmajer — whose teaching shaped the aesthetic foundations of the outstanding Ukrainian Impressionist, Symbolist, Expressionist, graphic artist, and educator.

The study situates Novakivskyi's development within the broader European artistic transformations of the late nineteenth and early twentieth centuries, marked by a transition from realism, academism, and naturalism toward modern art grounded in national identity and folklore.

It has been established that Novakivskyi's years of study at the Krakow School and Academy of Arts constituted a decisive stage in his artistic formation. Rigorous academic training in drawing and painting, combined with exposure to contemporary European movements — Impressionism, Symbolism, and Expressionism — shaped the development of his distinctive painterly manner and influenced his later work both in Krakow (1892–1913) and in Lviv (1913–1935). Throughout these periods, he created an original pictorial vision of the world, depicting universal spiritual values while integrating modern European artistic trends with his own interpretation of images from Ukrainian folk culture and icon painting.

Archival sources reveal that in the 1902–1903 academic year Novakivskyi (student no. 118) studied at the Painting School of Prof. Wyczółkowski alongside Mykhailo Boychuk (no. 109), Mykhailo Zhuk (no. 131), and Kazimir Sihulskyi (no. 126). Between 1900 and 1913, the artist produced a number of original expressive works — *Self-Portrait*, *Before Confession*, *Sunset in the Forest* — as well as symbolic compositions such as *Awakening*, *Liberation (Lost Hopes)*, *Kolyada*, *My Muse*, *Boy with a Violet*, and *Heart of Jesus*.

Keywords: Oleksa Novakivskyi, Krakow School and Academy of Arts, art education, formation of the artist's style and artistic development.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2025

Стаття прийнята до друку 17.09.2025

Дата публікації: 30.12.2025